

De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 23 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 15 November 1891. N°. 725.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE van De Heraut, Amsterdam. Inzendingen die later dan Dinsdag's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirectoren enz. en aan het Bureau te Amsterdam. Advertentieprijs: van 1 tot 8 regels 90 Cent; voor elke regel meer 15 Cent. Aanvragen en vermelding van heidegaven en Verslagen van Verenigingen 10 Ct. per regel.

Wedergeboorte en Bekeering. ZONDAGSAFDEELING XXXIII.

Heeft hij ons zalig gemaakt, niet uit de werken der rechtvaardigheid, maar naar zijn barmhertigheid, door het bad der wedergeboorte en vernieuwing des Heiligen Geestes. Titus 3:5.

II.

Ge kunt bij de overdenking van 's menschen vernieuwing uit den dood in het leven, op tweeërlei wijze te werk gaan. Ge kunt namelijk of van de vrucht tot de plant, en zoo tot den wortel en de kiem af dalen, of ook ge kunt van die kiem uitgaan en van daar tot de plant en de vrucht op klimmen. Onder het volk doet men meest het eerste, terwijl omgekeerd de godgeleerden veelal den tweeden weg volgen. Gevolg daarvan is, dat men onder de vromen bijna nooit hoort vragen, of iemand wedergeboren, maar bijna altoos of hij bekeerd is; terwijl omgekeerd in de leerstelling der wedergeboorte al door steeds breder plaats innam. Dit onderscheid gaat zelfs zó sterk door, dat men onder het volk, als men dan tot de diepere oorzaken wil doordringen, nog wel zegt: „Hij is veranderd“ of „er is iets aan hem gebeurd“, maar zooged als nooit rechtuit vraagt: Is hij wedergeboren?

Hierin nu ligt niets vreemds. Het is toch volkomen natuurlijk, dat men in den omgang met zijn broeders en vrienden bijna uitsluitend rekent met wat voor het geestelijk oog waarneembaar is, of althans schijnt te zijn. Wie een boomgaard koopt of huurt, vraagt ook niet, of er allicht in den bodem allerlei zaadjes van vruchtboomen verschenen liggen, noch zelfs hoe en door wien de vruchtboomen geplant zijn, maar beziet de boomen, of ze nu waarlijk goede vruchtboomen zijn, rekent na wat ze in vijf jaren door een opbrengst, en regelt daarna zijn koop- of huurprijs. Maar zoo gaat een boomkweker niet te werk. Hij tocht wel terdege op den bodem, onderzoekt als kenner de soorten, ziet na, waar de boomen geplant zijn, of ze gedeekt of aan den wind bloot staan, en zooveel meer. En komt ge nu tot den boomkweker, om hem af te vragen, hoe toch eigenlijk zulk een boomgaard is aangelegd en wierd wat die is, dan begint hij niet bij de vrucht, maar bij den akker die eerst braak lag of weiland was, en legt u nu uit, hoe in dezen akker eerst het stekje gepoot werd, hoe later dit stekje, dat wild was, is geplant, en op wat wijze het toen gedeekt, gemest, verzorgd en besnoeid is geworden, om het vruchtbarest te laten uitschieten en den oogst zoo overvloedig te maken.

En ditzelfde onderscheid gaat nu ook hier door. Als ik mij metterwoon in een dorp vestig, en van lieverlee den kring mijner geestelijke broeders wil leeren kennen, dan heb ik niet anders te doen, dan met een geestelijk oog om mij heen te zien, en mijn geestelijk oor te luisteren te leggen, ten einde te ontdekken, welke uitingen en vruchten van 's nieuwheid des levens' er zijn; om dan, daarop afgaande, naar een oordeel der liefde, in al zulke broeders

en zusters waarlijk bekeerde menschen te zien. Maar word ik geroepen, om, gelijk in deze artikelen, de planting en het verloop van den geestelijken boomgaard uit te leggen, dan moet bij het begin beginnen, en op het voetspoor der Heilige Schrift teruggegaan op de wedergeboorte. Zoo kan dan ook in deze toelichting van de Bekeering eerst sprake komen, als eerst het stuk der Wedergeboorte in helder licht is gesteld. Met dit laatste wordt derhalve aangevangen.

Bij deze wedergeboorte nustaant aanstonds twee dingen op te merken, t. w. dat er een geboorte plaats grijpt, en ten andere, dat deze geboorte niet een ander persoon doet uitkomen, maar denzelfden persoon op andere wijze. Immers het is niet slechts geboorte, maar wedergeboorte.

Wat nu het eerste punt aangaat, zoo spreekt ook de Calvinist het duidelijk uit, dat straks in de bekeering een nieuwe mensch naar buiten moet treden. Die nieuwe mensch moge tijdelijk nog schuil zijn geweest en den slaap der onbewustheid hebben geslapen, zoodat hij moet opwaken en opstaan, om in de wereld waarneembaar te wezen; maar altoos moet het in de bekeering toch zijn: de opstanding van een nieuwen mensch. Nu kan in de bekeering deze nieuwe mensch niet opstaan, tenzij hij vooraf er zij; en hij kan er niet voort zijn, indien hij niet geboren is. En dat geboren zijn kan niet hetzelfde wezen als onze natuurlijke geboorte, want van nature wordt er in geen onzer ooit iets anders geboren dan een oude mensch; en het is er zoo ver vandaan, dat deze oude mensch in de bekeering zou opstaan, dat veel eer de bekeering juist in de eerste plaats daarin bestaat, dat deze oude mensch dood ga. De zaak is dus, dat er, nadat we door den Schepper in den schoot onzer moeder tot aanzijn waren geroepen; en ter oorzake van onze eischuld uit Adam, de natuur der zonde en des doods hadden ontvangen; in dit ons, aldus ontstane wezen een tweede, een andere, een nieuwe geboorte hebbe plaats gegrepen, en dat hierdoor in ons geboren zij een nieuwe mensch.

Op den „nieuwen“ mensch, valt hieral de nadruk. Men spreekt toch ook wel in overdrachtelijken zin van een beteren geest, een reinen neiging, die in iemand geboren is; maar dan is dit onvoldoende gesproken. In eigenlijken zin kan het product van een wezenlijke geboorte, in ons nooit iets anders zijn, dan dat er een mensch uit voortkomt. Met dat spreken van den „nieuwen mensch“ snijdt de Heilige Schrift dus alle oppervlakkige voorstelling af, alsof onze zaligheid ooit de vrucht zou kunnen zijn van zekere gedeeltelijke vernieuwing, door afzondering of verandering van wilneiging; en spreekt de Heilige Geest het zoo duidelijk mogelijk uit, dat geheel ons wezen deze doop der vernieuwing ondergaan moet. Niet slechts een en ander in ons menscheelk wezen moet veranderd en vernieuwd worden, maar heel onze menscheelk persoon. Niet alleen naar de substantie van onze ziel, maar ook naar de substantie van ons lichaam. Immers voltooit zal de werking der wedergeboorte dan eerst in ons zijn, als we van alle smet en rimpel vrij, in ons verheerlijkt lichaam, eensvleesch zullen voor den troon der genade. Dan eerst zal onze gehele mensch

vernieuwd zijn, en in alles wat daarachter ligt, moge de vernieuwing principieel reeds aanwezig zijn geweest, maar toch zal ze eerst in den staat der heerlijkheid volkomen uitblinken.

Komt zoo nu de uitdrukking geboorte tot haar recht, niet minder nadruk moet gelegd op de bijvoeging wedergeboorte. Er is toch geen sprake van, dat de persoon die er was weggaat, en dat er een geheel andere persoon voor in de plaats trede. Het is dat bestond verdwijnt niet om door een ander te vervangen te worden. Neen, het blijft dezelfde persoon, het blijft hetzelfde ik, maar die persoon en dat ik worden omgezet in een nieuwe gestalte. Ze zijn ook na de wedergeboorte nog hetzelfde wezen als vóór de wedergeboorte, maar de natuur van dit wezen is een andere, is nieuw geworden. Het duidelijkst blijkt dit uit Matth. 19: 29, waar Jezus het woord wedergeboorte ook op de wereld en de uitwendige schepping toepast. Hij zegt daar toch tot zijn jongeren, dat „zij die hem gevolgd waren, dan, als het aan de wedergeboorte of palingenesis toekomt, met hem zullen op tweeën tronen.“ Er staat dus niet wat velen, over de komma heenlezen, dat er van maken, dat zijn discipelen „hem gevolgd zijn in de wedergeboorte“; want dit zou reeds daarom geen zin hebben, overmits er bij Jezus nooit van wedergeboorte sprake kan zijn; en bovendien elk zondaar in de wedergeboorte zoo volmaakt lijdelijk is, dat „volgen in de wedergeboorte“ ondenkbaar is. Van dit alles spreekt Jezus dan ook met geen enkel woord, maar hij zegt, dat zijn jongeren, die hem gevolgd zijn, dan, als eenmaal de wedergeboorte van hemel en aarde zal plaats grijpen, in hemelische glorie met hem schitteren zullen. Vragen we nu voorts, waarin deze wedergeboorte van hemel en aarde bestaat, dan geeft in de Profeetia de apostel Petrus en de Openbaring van Johannes ook hierop een volkomen duidelijk antwoord. Immers dan vernemen we, dat de hemel en de aarde, gelijk ze nu zijn, zullen worpgevoerd en dat de elementen brandende zullen vermetelen, maar dat alsdan uit die doornen een nieuwe hemel en een nieuwe aarde zal te voorschijn komen, waarop de heerlijkheid des Heeren uit schitteren zal. Zoo gaat dan deze gedaante der wereld voorbij, en een nieuwe gedaante der wereld komt. Maar deze ontzettende verandering ontstaat niet hierdoor, dat God den bestaanden hemel en aarde vernietigt en een nieuwen hemel en een nieuwe aarde uit niet scheidt, doch hierin, dat de oude aarde en de oude hemel in nieuw worden omgezet. Alzoo in eigenlijken zin wedergeboorte. „Zie, ik maak alle dingen nieuw“ is de triomfkreet van den Christus over Satan en Dood; niet alsof hij een geheel nieuwe wereld tot aanzijn riep, maar zoo dat hij hetgeen oud en verouderd en nabij der verdwijning was, nieuw maakt. Er was een ondergang in den dood, maar er is ook een weeropklimmen uit dien dood in het leven, en datgene nu wat ten leven komt is hetzelfde als wat in den dood wegzonk.

Dit nu is in de wedergeboorte van hemel en aarde die hemel en die aarde, en evenzo is het in de wedergeboorte van den mensch die mensch. Niet een eigenschap van dien mensch. Niet een deel van dien mensch. Niet iets in of aan dien mensch, de niet onvermaarde stad Haarlem. Eigenlijk stamde hij af van een aanzienlijk geslacht. Nadat hij met de Heilige Schrift bekend geworden was, onderzocht hij die naast. Bovendien bezocht hij getrouw de hageprocken, die in dien tijd nabij Haarlem, in de duinen, in het Haarlemmer hout en bij het Zieken gehouden werden. En toen eenigen tijd daarna de Heere in Haarlem zelf een gelegenheid opende voor de samenkomsten der gemeente was Adriaans een der ijverigste hoorders van het daar gepredikte zuivere Woord. Doch dit niet alleen, hij ijverde ook tegen de dwalingen van het Pansdom. O. a. maakte hij verscheidene verzen en liederen daartegen, wat hem, den ouden rederijker, gemakkelijk afging. Tot ons overgekomen is zijn echo, waarin wij regels vinden als deze: „Wat zijn nu de priesters en monniken, die zongen als een lijster? — bijster. Wat zullen zij nu moeten doen, deze geleerde klerken? — werken leeren.“ Deze echo werd hij velen bekend. Gewoonlijk droeg hij het lied met zijn jongsten zoon voor, die dan als echo moest dienst doen. Het was voor hem een middel tot uitbreiding der zuivere waarheid.

Toen de geestelijkheid dit merkte, klaagde ze den dichter aan en eindelijk werd de onderschout uitgezonden, om hem te grijpen. Op een der dagen in het begin van de maand November begaf de onderschout zich naar Heynzoom, zijn vriend, wien hij beloofd had te zullen waarschuwen, als het tijd werd nu te vluchten. Heynzoom vertrouwde daarop en ging, toen de onderschout bij hem binnenkwam, met de waarschuwing: „Heynzoom Adriaans, gij moet u voorzien, mijn goede vriend.“ terstond op de vlucht. Maar de onderschout ging hem op straat tegemoet en greep hem. Eerst werd de gevangene naar het stadhuis gevoerd en daar ondervraagd en toen op de St. Janspoort gevangen gezet. Daar kreeg hij geestverwanten bij zich, zekere Barend van Utrecht, die een houten heiligebeeld had omgeworpen en Jan Heymen uit Haarlem, die als soldaat in het leger van Brederode gediend had. Daar zaten zij alle drie den geheelen kouden winter in den kerker, wachtende op hun vonnis. Heynzoom was gewoonlijk niet opgewekt, want hij dacht aan zijn kinderen, die reeds vroeger moederloos en nu ook vaderloos waren. Wel ontfermde zich de grootmoeder over de kinderen, maar wat kon zij doen, de tachtigjarige „Ach Burgemeester, laat mijn zoon los“, bad zij bij burgemeester Quirijn, maar deze was onverbiddelijk. Het was geen tijd meer om iets door de vingers te zien, ook niet wat in den tijd der vrijheid was geschied. Gelukkig voor onze Heynzoom, dat Jan Heymen zijn gezelschap was, want deze wist hem meermalen op te beuren door zijne blijmoedigheid.

Eindelijk werden de drie gevangenen veroordeeld tot de galg. Reeds waren Jan Heymen en Barend van Utrecht gedood. Doch toen Heynzoom den ladder onder gebied tot den Heere beklom, ontstond er een onweder, dat allen oek den heul, schrik aanjoeg. Jeder vluchtte. Toen Heynzoom zag, dat hij alleen was ging hij ook den ladder af, wachtende wat er met hem geschieden zou. Het onweder ging voorbij, de Burgemeester en de beul keerden terug naar het schavot en vonden den martelaar. Deze werd naar de kamer des Burgemeesters gesleurd en daar geworgd. Daarop werd zijn lijk naast de andere martelaars gehangen.

Bekeering in éénzelfde oogenblik des tijds te laten saamvallen, toch blijven ook dan nog beide stukken van ons bewustzijn onderscheiden en twee. Wie nog in den dood ligt, kan zich niet bekeeren, en eerst dan kan er van bekeering sprake zijn, als we eerst en vooral door een wondere daad des Heiligen Geestes uit den dood in het leven zijn overgezet.

Nu zou dit alles ook geen moeilijkheid opleveren, en er zou van verwarring geen sprake zijn, zoo het denkbeeld van wedergeboorte niet zoo rekbaar ware. Maar dit is het nu eenmaal wel. Het product van een geboorte is een mensch; maar als de geboorte pas plaats greep is die mensch nog niet meer dan een kindeke; een zeer klein, geheel onontwikkeld hulpeloos wicht; en eerst na verloop van jaren zal uit dat kleine wicht de volle mensch zijn uitgekomen. Toch neemt dit niet weg, dat ook dit kindeke reeds als mensch meetelt. Op uw vraag, hoeveel menschen er in Amsterdam wonen, krijgt ge ten antwoord, ruim 400.000; maar dan is dit zó te verstaan, dat ook de pas geboren wichtjes daarbij voor menschen meetellen. Ja zelfs gaat men reeds in het burgerlijk leven nog veel verder, en beschouwt zulk een wichtje reeds als mensch, nog eer het den moederschoot verliet. Als een vrouw zwanger is, waakt de Overheid niet alleen over het leven van die vrouw, maar ook over het nog verscholen leven van het kindeke in haar schoot. En a mogen het nu onzeker zijn, op welk oogenblik zulk een wicht begint als bestaande gerekend te worden, toch staat het vast dat het reeds maanden lang vóór de verlossing der moeder als menscheelk wezen meetelt. Zoo leert dan ook de Schrift het, waar David God looft, die reeds zijn ongevormden klomp aanschouwd heeft, toen hij als een borduursel gewrocht werd in den schoot zijner moeder. Ook bij de vleescheelike geboorte is dus het begrip van geboorte, als ontstaan van een mensch, opgevat zeer rekbaar. Die mensch wordt reeds geacht te bestaan nog eer hij geboren is; bij zijn geboorte is er nog slechts een onontwikkeld kindeke; en ten volle is die mensch eerst ontstaan, als hij straks opgegroeid en naar lichaam en geest gereijpt, als mensch in de maatschappij optreedt.

En ditzelfde nu komt ook, en in nog veel sterker zin, in aanmerking als er sprake is van het ontstaan van den nieuwen mensch. Ook dan toch kan ik dit in tweeërlei zin opvatten. Ik kan óf dezen nieuwen mensch in zijn voltooijng nemen, en zoo opgevat zal deze nieuwe mensch er dan eerst zijn, als hij naar lichaam en ziel geheel nieuw voor zijn God in de heerlijkheid zal staan. Maar ik kan dezen nieuwen mensch ook nemen, zoals hij geboren wordt voor de wereld, en als een nieuw kindeke der melk deelachtig is. Dan valt het saam met de bekeering. Maar eindelijk kan ik ook nog verder teruggaan, tot in die verborgen diepte des levens, waar God de Heere zijn kunstig borduursel weeft, en dan natuurlijk licht het ontstaan van den nieuwen mensch nog achter de bekeering, en rekent het van de geestelijke ontvangenis af. Het eerste ontstaan van den nieuwen mensch ligt in zijn geestelijke ontvangenis. Het verder ontstaan van den nieuwen mensch ligt in zijn uitkomen als kind van God. En het volkomen ontstaan zijn van den nieuwen mensch

gebeert hij geestverwanten bij zich, zekere Barend van Utrecht, die een houten heiligebeeld had omgeworpen en Jan Heymen uit Haarlem, die als soldaat in het leger van Brederode gediend had. Daar zaten zij alle drie den geheelen kouden winter in den kerker, wachtende op hun vonnis. Heynzoom was gewoonlijk niet opgewekt, want hij dacht aan zijn kinderen, die reeds vroeger moederloos en nu ook vaderloos waren. Wel ontfermde zich de grootmoeder over de kinderen, maar wat kon zij doen, de tachtigjarige „Ach Burgemeester, laat mijn zoon los“, bad zij bij burgemeester Quirijn, maar deze was onverbiddelijk. Het was geen tijd meer om iets door de vingers te zien, ook niet wat in den tijd der vrijheid was geschied. Gelukkig voor onze Heynzoom, dat Jan Heymen zijn gezelschap was, want deze wist hem meermalen op te beuren door zijne blijmoedigheid.

Eindelijk werden de drie gevangenen veroordeeld tot de galg. Reeds waren Jan Heymen en Barend van Utrecht gedood. Doch toen Heynzoom den ladder onder gebied tot den Heere beklom, ontstond er een onweder, dat allen oek den heul, schrik aanjoeg. Jeder vluchtte. Toen Heynzoom zag, dat hij alleen was ging hij ook den ladder af, wachtende wat er met hem geschieden zou. Het onweder ging voorbij, de Burgemeester en de beul keerden terug naar het schavot en vonden den martelaar. Deze werd naar de kamer des Burgemeesters gesleurd en daar geworgd. Daarop werd zijn lijk naast de andere martelaars gehangen.

Dit is geschied den 29en Juni 1568.

DE GAAY FORTMAN.

De martelaren.

LXXV.

JAN LE GRAIN.

Pijn en banden om des Heeren naam te mogen dragen is voor velen een heerlijke zaak, zoolang zij er nog slechts over spreken kunnen. Wanneer we echter in zijn, is er een bijzondere genade des Heeren noodig, om er nog een heerlijke zaak in te zien. De meesten beven dan terug. Dat bewijst de geschiedenis der vervolgingen van Christus kerk, maar de historie der martelaren toont, dat er ook zijn, die volhard hebben tot den einde in de mogendheid Gods. Tot dit getal behoort Jan le Grain (ook wel Legreyn genoemd). Uit Arras was hij geboortig. Na zijne bekeering begaf hij zich naar Genève, waar hij een groote kennis kreeg van de zuivere leer, zoodat hij na zijne terugkeer in het vaderland de hervorming met talent tengekeer kon. Dit maakte hem bekend bij de kroeders, bovendien had hij een ijver voor de uit hun land voortvluchtige medegeloovigen, die te Antwerpen, waar hij woonde, kwamen. Hij bezorgde hun namelijk huisvesting. Den 29sten April 1568 kwam echter verandering in zijn levenstoestand. De vijanden der waarheid lieten hem gevangen nemen en in den kerker werpen. Hij werd beschuldigd „zijn best gedaan te hebben“ huisvesting te verleen, vooral aan hen, die van alle kanten naar Antwerpen gevlucht waren“, en om nu meer inlichtingen van hem te krijgen over de vluchtelingen, met name over Jan Beumar, die op dat oogenblik te Brussel gevangen zat, werd hij op de

pijnbank gelegd. Maar God belette, dat hij iemand verried. Uit zijnen kerker schreef Le Grain enkele kleine briefjes aan zijne vrouw, die door een jong meisje, de eenige, die bij hem komen mocht, werd bezorgd. Een dier briefjes is een roerende getuige van zijne overgevenheid aan den wil des Heeren in den weg der martelingen. „Naar men ons gezegd heeft“, zoo schreef Le Grain den 18den Juni aan zijne vrouw en zijn zwager, „zullen wij dezen dag naar Brussel worden overgebracht, en ik maak mij gereed, om den wil van God af te wachten, wien ik u aanbeveel en aan zijn heilig Evangelie. Ik bid u, bewaart den vrede en de eensgezindheid onder elkander; onderzoekt dagelijks de Schrift en vergeet niet aan een ieder mijner kinderen een bijbel te geven, dien ik hun schenken als mijn testament. Lieve vrouw, ik bid u voorttegaan uwe kinderen in de vrees Gods op te voeden, en wees steeds tevreden met wat Hij u verleent. Eindelijk, wees gegroet, mijne beminde vrouw, als ik u soms niet meer zien zal.“

Te Brussel onderging Le Grain den marteldood. Den 28sten Juni 1568 werd hij, alleen in tegenwoordigheid van den bloedraad, gedood. De beul was beschonken en moest drie, vier malen slaan, eer de hals doorgelopen was. Onnoemelijk was de pijn, die de martelaar leed; toch bleef hij tot zijn laatsten ademtocht den Heere aanroepen.

HEYNZOON ADRIAANS.

Het jaar 1566 is velen een gezegend jaar geweest. Met onweerstaanbare kracht drong de prediking des zuiveren Evangelies naar buiten. Openlijk werd het Woord Gods op vele plaatsen verkondigd en de Heere deed tot zijne gemeente, die zalig werden en met hun bloed den ernst hunner belijdenis bezegelden. Tot dezen moeten wij Heynzoom Adriaans rekenen, een schoenmaker van beroep in

zal eerst een feit zijn, als de heerlijkheid is ingegaan.

Dit nu maakt dat ook de Heilige Schrift van de wedergeboorte in velerlei zin spreekt. Als Jezus tot Nicodemus zegt: „Wie niet wedergeboren is, kan het Koninkrijk van God niet eens zien," dan blijkt uit dit zeggen, dat Jezus daar wedergeboorte bedoelt, als iets dat aan de bekeering voorafgaat; want bekeering is ingaan in het Koninkrijk der hemelen, en wie dit Koninkrijk nog niet eens ziet, kan er zich ook niet naar toekeren. Sprekt daarentegen de apostel Petrus van een wedergeboren zijn door het levende Woord van God, dan speelt hierin althans de gedachte mede aan die verdere ontplooiing van ons innerlijk zijn, die eerst bewerkt wordt door de prediking van het Woord. Daar nu echter de Heere Jezus zich slechts eenmaal, rechtstreeks, en met name, en dat wel tegenover Nicodemus, over de wedergeboorte heeft uitgelaten, en het woord wedergeboorte toen op Jezus' lippen zeer stellig sloeg op de eerste daad van de inplanting des nieuwen levens, gaan we het veiligst en voorkomend we veel verwarring, zoo we de uitdrukking *Wedergeboorte*, in onderscheiding van de *Bekeering*, en de *Heiligmaking* en de *Verheerlijking*, meer opzettelijk bezigen in den zin, waarin Jezus zelf die uitlegde, toen hij sprak van den wind des Geestes, dien hij niet weet van waar hij komt, noch waar hij henegaat, en dat alzoo is degene die uit God geboren wordt. We vergeten dan daarom wel niet, dat deze wedergeboorte zich ook verder uitstrekt en eerst in de eeuwigheid voltooid wordt, maar de nieuwe mensch is er dan toch. Hij is door de wedergeboorte ontstaan.

KUYPER.

„Mijne nieren verlangen zeer."

Mijne nieren verlangen zeer in mijnen schoot.
Job 19:28.

Het kwaad van onzen tijd bestaat in de ondiepte van ons leven.

Heeft men God niet lief? Verlangt men niet naar Jezus? O, wie zou bij een kind van God die vragen ontkenkend durven beantwoorden? Zeker liefde voor God leeft er ongetwijfeld in de ziel; een zeker verlangen naar Jezus is stellig niet vreemd aan het hart. Maar hoe diep gaat die liefde? Hoe diep gaat dit verlangen? En op die vraag gevoelt elk kind van God dat thans zijn psalm leest, zich altoos weer beschamend.

Want ja, als hij leest, hoe diep die zucht, dat heimwee naar het eeuwige vaderland, dat verlangen der ziel naar het Eeuwige Wezen, en die teedere diepe liefde voor Jehovah, in oude tijden werkte, dan zegt het hart hier wel ja en amen op. Dan doet al zulke uiting bij het lezen de ziel wel goed. Het schieft. Het heft de ziel op. En doet voor een oogenblik ook onze eigene liefde voor den Herder onzer ziele wel iets sterker uitgaan. Maar toch, wie zal het zich onthouden, dat al die zielsuitingen van Gods heiligen in zijn Woord voor den stand *omze* ziele eigenlijk veel te sterk gekleurd zijn, en dat we zoo uiterst zelden in een toestand der genade verkeeren, waarin deze uitlatingen bij ons passen, en op onze lippen niet overdeden zijn.

O, het klinkt zoo roerend en het neemt de ziel zoo mee als er in het midden der gemeente wordt aangeheven:

Wien heb ik nevens U omhoog,
Wat zou mijn hart, wat zou mijn oog
Op aarde nevens U toch lusten?
Niets is er waar ik in kan rusten.

En dat zingen we dan wel mee, en dat meezingen doet ons goed. Maar toch meer omdat we gevoelen en toestemmen, dat het zoo moet wezen, dan dat we aan ons eigen hart ervaren: Ja, zoo is het.

Niet op aarde u gelusten, voor hart noch oog, dan uw Vader die in de hemelen is, wie zal zeggen dat het aldus in zijn hart staat? Wie onzer klop in dien zin tot den berg des Heeren op?

Dit nu ligt aan de ondiepte van ons leven. Ons leven heeft, als we zoo zeggen mogen, vier trappen van diepte. Vooreerst ons *uitwendig* leven, zonder dat er met heel ons bewustzijn in zijn. Dan het reeds diepere leven in uw klaar en helder *bewustzijn*, dat ge weet wat ge doet en er bij zijt. Daaronder ligt dan het nog diepere leven van *uw hart*, dat het niet van buiten in uw bewustzijn indringt, maar van binnen uit uw hart in uw besef opklimt. En zelfs onder dat hart kent de Heilige Schrift dan nog een dieper ondergrond van ons innerlijk leven, die meestal aangeduid wordt door *ons nieren*.

Dit moet nu natuurlijk niet plaatselijk opgevat, alsof nu juist in de nieren de zetel van het rijkste zieleleven zou liggen. Althans het schijnt eenvoudig, in dat noemen van de *nieren* alleen de aanduiding te zien van een nog dieper leven, dat nog onder het leven van ons hart ligt, en de nitingen van het hart beheerscht.

In die vier trappen hebt ge dan zoo ge het zingen van Ps. 73 neemt, eerst den man, die het half gedachteeloos meezingt, „dat hij nevens God niemand omhoog heeft, en dat buiten God niets op aarde hem kan boeien." Zulk een heeft er dan wel niet op tegen, dat het zoo is. Gaarne zelfs zingt hij het mede. Maar hij denkt er nauwelijks bij, en zoo is het lied niet uitgezongen, of zijn begeerte en lust strekt zich op aarde weer uit naar allerlei aardse dingen. Soms zelfs reeds onder het zingen.

Dieper, op den *tweeden* trap, leeft de zanger, die zulk een lied meezingt, met zijn *bewustzijn*. Hij spant zich in, om onder het zingen aan niets anders te denken. Om den zin der woorden wel in zich op te nemen. En hij zet zich in zulk een stemming, dat hij het op het oogenblik dat hij het zingt, ook zoo meent. Alleen maar die diep vrome gedachte, van omhoog niemand buiten God te hebben, en op aarde niets buiten God te genieten, komt nu altoos meer uit zijn boek in zijn bewustzijn, dan uit het hart naar zijn lippen. Als David hem niet zoo had voorgezongen, zou hij uit zichzelf zoo nooit gezongen hebben.

Daarom komt eerst wie op den *derden* trap van diepte leeft, zoodat hij leeft uit zijn hart. Dit is nu natuurlijk heel iets anders dan

zijn zenuwen of zijn gevoel, en nooit mag zekere aardelijkheid van stemming met het dieper leven van het hart worden verwild. Met het hart leeft ge eerst dan, als zulke ge- waarwordingen als Psalm 73 onder woorden brengt, vanzelf en ongemerkt in u opkomen; zoodat ge uit innerlijke behoefte naar zulk een lied grijpt, en nu onder het zingen merken moogt, dat de psalmist slechts vertolkt, wat omging in uw eigen binnenste.

Maar zelfs dit is nog het allerdiepste niet. De inspraak van ons hart staat maar al te dikwijls nog heilig tegen de onheilige neiging van onzen heelen persoon over. Dan leeft in ons het vleesch nog te sterk. Het reageert te veel tegen ons hart. En al roept dan ons hart naar God, dan wordt dit roepen toch nog al te sterk door het roepen van de wereldsche neiging in ons overstemd. Wel het hart roept dan, maar nog niet de nieren. En hiertoe nu komt het eerst, als niet enkel ons zielsbesef, maar ons geloof in zulk een lied indringt. Want ons geloof is juist daarin boven de beweging van ons hart verheven, dat ons geloof zijn wortel in onze nieren heeft, en dat waar het geloof uit zijn wortel opwerkt, heel onze persoon en het diepste van ons wezen er in meêtrilt.

Dat nu zulk diep, en zeer diep geloofsleven in onze dagen zoo zeldzaam, zoo snel voorbijgaand, en zoo bijna niet te bereiken is, ligt ongetwijfeld aan de richting der eeuw.

Hoe sneller ge leeft, des te *andiger* leeft ge. Hoe veelvuldiger de indrukken zijn, die ge ontvangt, des te ondieper zijn de indrukken en te vluchtiger gaan ze voorbij.

Dit went u dan aan een vluchtig en oppervlakkig en uitwendig leven. Het is niet meer een weg, dien ge langs wandelt, en waarop uw voetstap wordt ingedrukt; maar een trein waarin ge mee voortant, zonder dat op de gladdespoorbaan ook maar een merkteken achterblijft van wie er over heen gleed.

In zoover zou het snelle, drukke leven, dat door den stroom en de electriciteit om ons heen gewekt is, en waaraan ook wij ons niet onttrekken kunnen, minstens een driedubbel sterkere spankracht van ons Christelijk geloof vorderen.

Doch zie, nu treft het zoo jammerlijk saam, dat juist waar de macht die alleidert en verstoort zoo nameloos sterk is geworden, het Christelijk geloof op allerlei wijs ondermijnd wordt, zijn innerlijke vastigheid inboet, en waggelen gaat.

En die twee nu, dat afmattende snelle leven, en dat waggelen van de fundamente des geloofs, hebben tot resultaat, dat het leven der gemeente van Christus om ons heen, al ondieper, al uitwendiger, al oppervlakkiger werd.

En al is het nu volkomen waar, dat die bedenkelijke toestand voor u geen onoverkomelijk beletsel is, om voor uzelf *dieper* te leven, toch ligt het in den aard der zaak, dat ook *gij kind uw tijds zijt*; door dat ondiepe leven om u heen, een steun mist, dien ge zoo noodig zoudt hebben; en dat het gevaar om zelf in zulk een ondiep geloofsleven vrede met urelven te hebben, al grooter voor u wordt.

En toch, dat juist is het *ergste* waartoe ge komen kunt.

Zoolang ge tenminste nog beseft dat zulk een *ondiep* leven eigenlijk onvroom is. Zoolang ge u zelve nog aanklaagt en worstelt voor uw God om tot dieper leven te geraken. Zoolang ge nog waakt en strijdt om tegen den stroom op te roeien. Zoolang is er nog hoop voor u, en zal het werk der genade bij u ook niet uitblijven.

Maar komt ge eenmaal op het onheilig standpunt, dat ge met zoo ondiep leven vrede neemt; er u in schikt; en u zelve diets maakt, dat het niet anders kan; dan zijt ge weg; dan oordeelt ge u zelve; en de Heilige Geest trekt zich al meer van u terug.

KUYPER.

Amsterdam, 13 Nov. 1891.

Weer hebben zich ook deze week een kleine honderd nieuwe abonneenten aangemeld, om profijt van de Premie over den Heidelbergischen Catechismus te trekken.

Na is dit niet onbegrijpelijk, want de Premie levert een voordeel op van niet minder dan *Twaalf Gulden*; en de betaling in zestien termijnen *à* 0.75 is zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt.

Maar juist daarom kunnen we niet ernstig genoeg ons verzoek herhalen, dat onze abonneenten toch tot *bussing* mogen komen, en zoo ze lateekenen willen, dit thans onverwijld doen.

Immers nog altoos zijn er ruim twee duizend vijfhonderd abonneenten die niets van zich hooren lieten, en daar elk abonneent recht op twee exemplaren van de Premie heeft, doorziet toch een ieder dat het ons onmogelijk is de oplage te bepalen, eer we althans eenigermate weten, hoeveel van deze 2500 abonneenten nog wenschen in te tekenen.

Het Sociaal Congres, dat op 9 November te Amsterdam kwam, was, had in zooverre ook een *kerkelijke* betekenis, dat hier voor het eerst na 1886 weer belijders van den Christus uit de Synodale en Doleerende groepen saamwerkten.

De regeringscommissie had, zoo we wel ingelicht zijn, hierop van meet af aangedrongen.

Kerkelijk mocht er in zulk een aangelegenheid van *niet* kerkelijken aard geen partij gekozen.

Wie nog Synodaal was, mocht op dit algemeen terrein den Doleerenden broeder niet verachten, en de Doleerende niet laatdunkend neerzien op de nog Synodale broeders.

Bij de keuze van de rapporteurs, van hen die de bidstonden leiden zouden, en van de moderamina is hierop dan ook stipt gelet.

De drie morgen-bidstonden waren toevertrouwd aan Ds. Gispén, Ds. Van Hoogstraten en Ds. Van Schelven, representerende alzoo de drie schakeeringen.

De ure des gebeds werd door Dr. Van Gheel Gildemeester geleid, niet omdat hij Synodaal is, maar omdat hij onder alle predikanten zich op sociaal terrein het meest verdienstelijk had gemaakt door den *Christelijken Volksbond* te 's-Gravenhage.

En in dien geest nu is de geheele regeling tot stand gekomen. Er was slechts één toelag, en die toelag was, om niemand uit te sluiten, mits hij op den grondslag van het Congres stond.

Toch mag niet ontkend, dat de Synodale predikanten nog *pro rata* het kleinste in aantal optraden. Zoo vindt men onder de vijf leden van het moderamen der eerste sectie alleen Ds. Van Griethuysen en onder de vijf rapporteurs dezer sectie alleen Dr. Van Gheel Gildemeester.

Dit lag echter volstrekt niet aan de regeringscommissie, maar aan de mindere geneigtheid van Synodale predikanten om zich beschikbaar te stellen.

Want wel had Ds. Gispén zich bereid verklaard om als rapporteur over punt 5 op te treden, maar later meldde hij, dat tijdsgebrek hem verhinderde. En zoo is ook Dr. Gunning, toen nog in Gouda, uitge-noodigd, en ook Ds. Heineken, maar deze bedankten.

Nog altoos schijnt er van de zijde der Synodale sekere huivering te bestaan, om ook op meer algemeen terrein iets samen te doen met Christelijke Gereformeerden en Doleerenden; ten deele zeker omdat ze zich verhuurden, naar de uitspraak der Haagsche Synode, als de kerk beschouwen, en ons slechts als *secte*.

Zelfs deed zich nog een incident voor, dat leerlijk is.

Er zou Dinsdag 10 November een algemeen bidstond gehouden worden, en de regeringscommissie besloot, dezen bidstond liefst niet in een Synodaal, noch in een Christelijk Gereformeerd, noch in een Doleerend gebouw te houden, maar een gebouw aan te zoeken bij een kerk die buiten den strijd stond.

Zz wendde zich daarom tot de Hersteld Lutherse kerk te Amsterdam, te kennen gevende, dat zij het gebouw gaarne voor dien avond in gebruik had, en dat waarachtig Dr. Van Gheel Gildemeester, gelijk dan nu ook het geval was, zoo voorgaand.

Doch wat kreeg ze nu hierop ten antwoord?

Dit, dat het gebouw beschikbaar was, en dat het slechts *ƒ* 25.— zou kosten, maar, en daar kwam de sap uit de mouw, dat het alleen afgestaan werd op *conditie*, dat niemand anders dan Dr. Van Gheel Gildemeester dien avond spreken zou.

Natuurlijk heeft de Regeringscommissie, na het ontvangen van dit antwoord, beleefdelijk voor de verkregen permissie bedankt, en altoos met beter gevolg geklopt bij de Wale gemeente, die onverwijld en zonder enige conditie de Groote Wale kerk afstond.

Maar ook zoo blijft dit antwoord van de Hersteld Lutherse kerk toch een teeken des tijds.

Had ze de conditie gesteld, dat alleen een *Hersteld Lutherse* mocht voorgaan, ook dan ware het wel zonderling geweest, maar men had de bekrompenheid van zin toch kunnen begrijpen.

Had ze gezegd: „Ja, maar op conditie dat er niemand spreekt, die zich tegen den Christus Gods richt", haar antwoord had eere gehad.

Maar wat beteekende het, om te zeggen: „Ja, maar mits niemand anders spreekt dan Dr. Van Gheel Gildemeester?"

Welken zin had dit antwoord? Van welke gedachte ging het uit? Wat bedoelden deze heeren met deze conditie?

Helaas, het lag voor de hand.

Ieder voelt het, en we zullen onszelf dan ook het verdriet sparen om het uit te spreken; al zal elk onpartijdige toestemmen, dat een kerkelijk college zich door zulk een zonderling antwoord stellig *niet* eert.

In ons blad echter wordt op dit feit alleen gewezen, om te doen uitkomen, hoe er nog altoos vele Christenen in den lande zijn, die het kerkisme zoo ver drijven, dat ze zelfs op een zoo algemeen terrein als de Sociale quaestie aanbiedt, samenwerking met de Calvinisten voor ongeoorloofd, althans voor onraadzaam houden.

Just daarom echter verblijdt het ons te meer, dat er ditmaal niet alleen onder de „leeken", om nu dit banale woord te bezigen, een vrij algemeene toenadering was, maar dat zelfs een klein aantal Synodale predikanten, den hoogen moed toonde te bezitten over deze jammerlijke bekrompenheid heen te stappen, en zich te verheffen tot een hooger, een gewijder en een den Christen meer eereend standpunt.

Van schipperen en lavenoren houden we niets, en de *Herant* heeft steeds getoond, dat hij nooit een oogenblik aanzet, zoowel theologisch als kerkrechtelijk, zonder aanzien des persoons, de puntjes op de i's te zetten.

Maar juist dit maakt, dat we krachtiger dan anderen kunnen opkomen voor het waardeeren van alle krachten, die de Christus ook buiten onzen eigen kring, in allerlei groepen en personen werkt.

Dit zeggen we nu niet alleen met het oog op de vele Calvinisten die nog onder de Synodale Organisatie verkeerden, en van de Gereformeerde predikanten die haar nog steunen, ook al spreekt het vanzelf, dat we ons tot hen in de eerste plaats voelen aange-trokken. Neen, deze Christelijke waardeering gaat onzerzijds ook uit tot hen, die men gemeenlijk Irenischen en Ethischen noemt.

Maanen die we op theologisch terrein in den regel moeten tegenspreken en weerstaan, maar die toch ook zoo in hun verzwakte en o. i. gedesorganiseerde belijdenis, hoogst belangrijke stukken der waarheid vasthouden, en in hun praktisch optreden niet zelden blijkt geven, hoe de liefde Christi hen dringt.

En daar we nu wenschen dat niets te

loor ga, dat van Christus is of waarin nog iets van den Christus werkt, achten we deze waardeering plicht, en moet deze waardeering o. i. tot samenwerking leiden, overal waar het theologisch en kerkrechtelijk verschil dit niet verbiedt.

Hiermee is thans een begin gemaakt, en we vleien ons, dat het bij dit begin niet blijven zal.

De strijd, dien de wereld tegen den Christus heeft aangeboden, is te fel en te zeer een strijd op leven en dood, dan dat wij ons verantwoord zouden vinden, zoo we, door bekrompen zin, ook maar in enig opzicht de kracht van wat voor den Christus strijden kon, gebroken hadden.

Met ingenomenheid vestigen we de aandacht op een referaat door den heer Ds. Otto Schrieke, Synodale predikant te De Lemmer, uitgegeven over de vraag: *Hebben wij als predikanten een roeping op sociaal gebied?* (uitgave C. D. Landmeter aldaar).

Reeds op zichzelf is het zoo verkwikkend, als men week aan week verplicht is, op kerkelijk en theologisch gebied, om der waarheid wille op te treden tegen mannen, die toch met u voor den Naam van Jezus uitkomen, indien ge eens een enkele maal hun woord met ingenomenheid begroeten en de vrucht hunner studie met dankbaarheid ontvangen moogt.

En zulk een woord, vrucht van zulk een studie wordt ons hier metterdaad door Ds. Schrieke geboden; iets waar we onzerzijds te liever de aandacht op vestigen, omdat Ds. Schrieke zelf bij het schrijven blijkbaar nog enigszins gebonden van geest was.

Dit blijkt daaruit, dat hij althans binnen de grenzen van ons land uitsluitend looft wat van Synodale predikanten uitging of door Synodale predikanten gesteund werd. Alsook, dat hij, waar het aankomt op getuigenissen die zijn gedachtenloop steunen moeten, zich nog wel beroept op buitenlandse, ook nog wel op Dr. Schaeppman, die Roomsche, en op Mr. Goeman Burgesius, die volbloed Modern is, maar voor het overige er het zwijgen toe doet.

Dit nu is jammer, omdat het toont, hoe onvrij deze referent nog in zijn gemoedsstemming was, waar toch bij niets zoover als bij de sociale quaestie ruimte van blik, breede opvatting en mildheid van gemoed onmisbaar zijn.

Zelfs van het Sociaal Congres, wier maandelijksche radat het aangekondigd was, met geen woord in dit referaat gerept.

Verbeeld u ook, wat eenvoudig van zin en wat moed van hart er toe noodig zou zijn, om op een vergadering van Synodale predikanten in een referaat over de Sociale quaestie te reppen van een Congres, waaraan de naam van zoo menig Doleerende verboden was.

Helaas, zóver was zelfs een man als Ds. Schrieke destijds nog niet gekomen. Dat ging toen hij schreef nog boven zijn zedelijke kracht.

Maar geen nood!

Ook dat zal beteren. Al die stijf heden en bekrompenheden, al die kleingeestigheden en bekrompenheden hebben geen wortel. Die verwelken en dorren straks dood.

Da. Schrieke verscheen dan toch op het Sociaal Congres.

Daarom aarzelen wij onzerzijds dan ook geen oogenblik, om aan Ds. Schrieke referaat de eere te geven, die het toekomt, want wel is het geen referaat, dat palen heit, maar dit is ook zijn pre-tentie niet.

Zijn literatuur over het onderwerp is nog beperkt. De kracht die hij er aan besteden kon, nog klein. Zelf zegt hij niets dan een gewoon reïnsoudaat te willen wezen, en liever van anderen te willen leeren, dan voor anderen een leidraad te willen geven. Doch achter deze bescheiden opvatting schuilt dan toch een warm hart, en een open oog voor het lijden van onzen tijd, en in de consciënte een teeder besef van wat de dieenaar des Woords tegenover dat lijden te doen heeft.

Een arts is in zijn referaat aan het woord, die niet als zoo menige arts en doctor de zieken zoo spoedig als het slechts even kan aan een recept helpt en hun dan zijn deur wijst; maar een medicijnmeester die belang stelt in zijn patiënten, die zich de moeite geeft om ze nauwkeurig te onderzoeken, die zich inspannt om tot de juiste diagnose te komen, en als het recept gereed is, het hun toereikt met een vriendelijk, moedgevend woord.

De lezing van dit stuk zal ieder predikant goed doen.

En dit zegt iets.

Vergeet toch niet, dat er een kleine drie duizend predikanten over ons land verspreid wonen, en denk u eens in, wat macht tot vertroosting en stilling van de onrust der gemoederen er onder ons volk zou uitgaan, zoo deze drie duizend mannen als een heilige slagorde in Jezus' naam onder het volk uitgingen, om de rijken op hun plicht jegens de armen te wijzen en den arme op zijn verplichting jegens zijn God.

Ook nu weer zond de Evangelische Alliantie haar programma rond voor de Week der gebeden die ze wenscht, dat van 3—10 Januari 1892 zal gehouden worden.

Dit program deelen we hieronder vertaald mede.

Dat de nobele poging om op deze wijze alle kinderen Gods over heel de aarde in het gebed te vereenigen, een illusie is, zal ook de Evangelische Alliantie zich niet meer verhalen.

Zelfs in de Engelsche sprekende wereld is dit doel nimmer bereikt, en de schoonste dagen der Evangelische Alliantie liggen reeds lang achter ons.

Maar wat in Engeland dan althans nog

ten deele gelukte, mislukte in ons land geheel.

Hoogstens in een honderdtal plaatsen van de twee duizend werd ten onzen, in de beste tijden, de week der gebeden gehouden. Sinds daalde dit cijfer nog aanmerkelijk. En zelfs in steden als Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Utrecht, waar ze nu een reeks van jaren gehouden werden, was de opkomst meest zeer klein; stellig geen twintigste van de geloovigen.

En toch hebben we geen vrijheid, om deswege het pegen der Evangelische Alliantie reeds als verouderd te beschouwen.

De oecumenische gedachte, dat de kerk des Heeren over heel de aarde verspreid ligt, is daartoe te heilig en te bezielend.

En zoolang de kerken der Reformatie er niet in geslaagd zijn, om op enigszins afdoende wijze met elkander in correspondentie te treden, en saam den strijd tegen het ongeloof en bijgeloof aan te binden, blijft het een schoone gedachte, om, zij het dan ook buiten de kerken om, de eenheid der geloovigen op een andere, veelszins gebrekkige wijze, tot uiting te brengen.

Bij den uitgever D'Huy te Middelburg zagen gelijktijdig twee predicaatsen het licht, die men onder de rubriek „tijdspreken" kan rangschikken.

Vooreerst de leerrede van Ds. Gispén, over „de Christelijke bescheidenheid," gehouden als inleidingspredicatie op de Leeuwarder Synode; en in de tweede plaats een leerrede van Ds. Littooy, over de roeping der Christelijke kerk, om in navolging van Jezus, niet slechts het woord te prediken, maar ook op alle manier barmhartigheid te oelenen.

Bescheiden en barmhartig, o, als dat weer eens het dubbele kenmerk van Christus' kerk op aarde mocht worden, hoe onmetelijk ver zou haar invloed reiken.

Het zijn zulke interessante onderwerpen, en blijkbaar zijn beide leeraars dan ook in zoo hooge mate door hun onderwerp geïnspireerd geworden, dat ze ons het tegenleel boden van een slaapverwekkend op- en neerwiegelen van algemeenheden en holle gedachten.

Er zit stijl, er brandt gloed in beide deze kostelijke stukken.

Men merkt het er aan, dat onze kanselwesprenkenschap, verlaten van haar dooide deligheid en haar suittende slordigheid te boven gekomen, weer gaat beantwoorden aan het heilige der stof.

In de Kerk, Courant wrakelt de redacteur op tamelijk laatdunkende wijze de voorstelling in Calvinisme en Revisie van de Griekse religie gegeven, en noemt het kortweg potsierlijk, dat men in de Griekse kerk als toevoegende karaktertrek het heerschen eener diepgaande mystiek zoekt.

Nu, zulke hoogheden zijn echt Synodaal.

De Hietarchie werkt altoos bedervend, ook op den toon van het hart.

We zullen ons hieraan dan ook niet stooten; maar er in volkomen kalme de verklaring tegenover stellen, dat de hoogleeraar, die van deren mystieken karaktertrek der Griekse religie en der Griekse kerk dusver nog niets bespeurde, wel zal doen met het veld zijner kerkelijke empirie ietwat nauwkeuriger te bezien.

Misschien komen we later op dit thema terug.

Voorschands wijzen we den hoogleeraar, om hem op weg te helpen, slechts op deze feiten:

1°. op den mystieke trek, die van meet af aan de Oostersche kerken, in tegenstelling met het legale karakter der Westersche kerken, eigen was;

2°. op den strijd over het *filioque*, die in een onzuiver mystieke opvatting van het werk des Heiligen Geestes zijn oorsprong had;

3°. op de mystieke seculisatie in de oude kloosters, die schier door alle vromen der Griekse kerk worden waargenomen;

4°. op het veelszins mystieke setgewezen;

en 5°. op de bekende legende van St. Nicolaas, den patroon der kerk, die aan den hoogleeraar-redacteur van de Kerk, Cour. wel niet onbekend zal wezen i) en juist dit mystieke karakter van de Griekse vroomheid uitdrukt.

Wat onlangs omtrent de viering van het Paascheest in Athene werd meegedeeld, ligt nog versch in het geheugen.

KUYPER.

Uit de Pers.

In de Bruidsdagen is de titel van een opstel in de *Vrije Kerk*, waarin o. i. zeer juist de afwachende houding getekend wordt, die de kerken beiderzijds tegenover elkander hebben aan te nemen.

In deze periode leven de voorlooperen verbonden Kerken thans. De veroving is reeds geschied, en wel met volle toestemming der meereers verpandelingen, die over deze Kerken van Goudswijk geteld zijn. De overmeete verovering van dit kerkelijk huwelijk zal ter zijner tijd wel volgen. Hoe eerder ze geschieden kan hoe beter. Doch alles moet zijn tijd hebben. Wij moeten ook in dezen alle gerechtigheid vervullen, opdat alle dingen gerijk en met orde geschieden. Het zoo verkeerdt zijn als onze binnaten en kerkelijken nu reeds op hun eigen handje maar gingen samenleven naar eigen goedvinden. Dit mag eenvoudig van een Gereformeerde mensch niet. Een Gereformeerde lidmaat en nog veel meer een Gereformeerde kerkeraad, moet bedenken: ik sta niet op mij zelf, ik ben met andere gemeenten tot één classis, ja tot één Kerk verbonden. En art. 30 opzeker Kerkenorde zegt, dat de classis over

1) Natuurlijk is niet de legende van Sinterklaas bedoeld. Dit, om de Kerk, Cour., tegen een tweede ver-gissing te vrijwaren.

de kerk de Gien heeft. I de meere opdat o plaats vi Dat w hussaan her toel vanzelf, waar en een diens te lidmatei gemeent verveest we merk begomst dees ree meeren Word te ambthav naar een heide gen Te Lei gezamenl aan te la aan de houden, d op de H terwil is ons van D Naar w zoo onges

En na betuigd i Christeli Nederdu ging, gau

Wij ach winter on vereeniging wortel te a Waar men Zoo ze in en den w plooiën.Ho hoe mees bij elande missen kun tot den v H, die w Kuyper e, door de b en door w onze kring met ons en tot een en noodig is dinghen. H de menschi als nu is ge moet Hem wij hebben broeder Pic Nieuwst z, z, sijnre liefde.

«Voorzike dat er van den geprolo is altijd an elander ho niet aan diep Zelfs als i gikken ze el den leven zij Wat Ds. waar konne kunnen niet Misschien z gebracht en ische toepa ing; maar ons die minder gestudeerd, vinden millen de lansen als een al te hee Laat ons ligen, die i gemunt. Men van Ronkel v meerde Kerk elander kon herinneren.

Toch is i wekking to blijkt.

De verbr God de F

Zagen we Christus den in veel gunst vroeger, hier ver in den v machten, door zoo is, in de Zending haar geteister dat wel niet zaak, maar te Staatsmach die in onze welen waarm barbaarschhed verbood. Slav strijd met h zijn door Ch worden, gelj rentie, bij bes schreven. Is A wederkeerg k nu gevestigd. Mahomedaans meer aan de trekken. Heide waar weloe i Christenen wen bescherming.

Er ligt een woorden, die v schrijver vonde volgen.

«De jonge Alexander den tot aan den een voor zijn menscheijke k geopend gezet beschouwingen doms.»

«De man d Sum; ik ben de wereld — h vijfde of zesde gebied, en zijn heid en de ma

«Wederom in Christeliken krij Groote optrok t kruisen, om het heerlijker gezich